

Morita Tsuneo

Az állami kitüntetés Japánban és Magyarországon

Amikor, nemrég Horn Gyula kitüntetése napirendi téma lett Magyarországon, Japánban elhunyt Miyazawa Kiichi volt kormányfő, a konzervatív kormánypárt politikusa. Miyazawa a háború utáni időszakban, a békeszerződés aláírásától mostanáig aktív politikusként tevékenykedett értelmes és ismert liberális politikusként az egyre jobbra forduló kormánypártban. Japánban hagyomány, hogy volt kormányfő halálakor a kormány kitüntetést adományoz, a legmagasabb állami renddel, a császár nevében a politikus érdemeinek elismerésére. (Megjegyzendő: nemcsak a halottakat, hanem élőket is kitüntet a kormány). Mindezek ellenére Miyazawa családja, a politikus szándékának megfelelően elutasította a kitüntetési ajánlatot. Sokan megtapsolták a politikus végrendeletét és ismét csak dicsérrettel illették a politikus liberális hozzáállását. Japánban az ilyen állami kitüntetés elutasításának híre ritkán kerül nyilvánosságra, mert a kormány előzetesen kipuhatólja a kitüntetendő személy elfogadási szándékát és nem hozza nyilvánosságra az elutasított választ, mert azt gondolja, hogy az ilyen magatartás sérti a császár kegyelemét. Valójában nemcsak a baloldali értelmiségiek, hanem nem kevés magas rangú, nagy magáncég vezetője is elutasítja az állami kitüntetést, csak éppen nem kerülnek a hírekbe. Vajon mi lehet Japánban a magas állami kitüntetések az elutasításának magyarázata?

Kettős kritika a japán rendszerben

A japán állami kitüntetések rendszerét a Meiji forradalom után – mint oly sok egyebet – az európai királyságokat mintául véve vezették be. Természetesen Japánban a szamuráj időszakban is működött a feudálisztikus kitüntetések rendszere: a terület kormányzója a háborúban szerzett vagyont és területet a hadvezérek között a hozzájárulásuktól függően osztotta fel, de a modern császári rendszer bevezetésével megszűnt a régi hagyomány és ehelyett bevezették a császári kitüntetését, amely a második világháború befejezéskor szintén megszűnt. A japánok ugyanis a császár nevében háborúztak, ezért meg kellett szüntetni a császár nevében adott kitüntetéseket is, hiszen bizonyos értelmezésben azok is a háborús bűnök részét képezték. Bár az USA Japán kormányzásának közvetlen felügyelete során a császárt a háborús bűnvádaktól viszonylag rövid időn belül mentesítette, de állami kitüntetés Japánban – kivéve a kulturális kitüntetéseket –, sokáig nem létezett a háború utáni időszakban.

Csak 1963-ban vezették be újra az állami kitüntetés rendszerét kormánypárti politikusok és magas rangú köztisztviselők nagy nyomásának eredményeként. Ebben

az új rendszerben több diszkrimináció is volt nő és férfi, privát és közszféra között, és ez a legutóbbi változásokig - 2003-ig - gyakorlatban is maradt. A politikusok és köztisztviselők mindig magasabb kitüntetését kaptak, mint a magáncégek vezetői, mert a kitüntetés elsősorban a közéleti szerepvállalást honorálta, ezért több magáncég vezetője nem volt hajlandó elfogadni az ilyen módon diszkrimináló kitüntetést. Azonban a legutóbb módosított rendszer is csak politikus számára teszi elérhetővé a legmagasabb kitüntetést.

Az efféle kitüntetés-rendszer magában foglal kétségkívül egy rejtett emberi rangsorolást is mondván: „ha az állam rangsorolni akarja az embereket, akkor köszönöm szépen én nem kérek az ilyen állami értékelésből.” Azt hiszem, ez az értelmes ember válasza. Miyazawa is valószínűleg úgy gondolkodott, hogy „haláluk után rangsorolni kell az embereket? Köszönöm szépen nekem nem kell ilyen kitüntetés.”

A másik, baloldali értelmiségi kritika a rendszer formájáról, azaz a császári kitüntetési formáról szól. Bár az USA mentesítette a császárt a háborús bűnösség vádjára és terhe alól, ezt a politikai döntést a baloldali pártok és értelmiségiek sohasem ismerték el Japánban. Ha a császárt ártatlannak minősítik, akkor a japánok között senki sem bűnös a tucatnyi hadvezéren kívül. E politikai döntés következtében a japánok elvesztették a háborús bűnösség elismerésének lehetőségét és ez állandó konfliktust okoz többek között Kína és Japán között – egyebekről nem szólva. A baloldali értelmiség tehát nem mentesíti a háborút elindító császárt és császári rendszerét a háborús bűnösség alól, ezért elutasítják a császár nevében adományozott állami kitüntetést.

Miért ünnepelnek?

Úgy néz ki, hogy nemcsak Japánban, hanem Magyarországon is nagyon kedvelik a politikusok az állami kitüntetéseket.

Japánban él egy érdekes vallásmozgalmi vezér, aki szorgalmasan gyűjtögeti a díszdoktori címeket. Több, mint 150 egyetemről, főleg kínai, orosz és keleti európai egyetemektől, de néhány jól ismert nyugati egyetemről is kapott már ilyen kitüntető címet. Természetesen mindezt a bőkezű adományainak viszonzásáért kapta. De miért? Miért így akarja magát nagy emberként bemutatni hívei előtt? Nagyvonalú adományainak köszönhetően esetleg még a béke Nobel-díjat is megszerzi. Rákosi is saját születésnapját ünnepelte az operaházban, Sztalin atya nyomdokain haladva. Ez az izléstelen, groteszk szokás a 20. századi szocialista országokban dívott különösen. Nagyon résen kell lennünk, amikor akár vallási vezér, akár politikai vezető szeretné ünnepeltetni magát állami kitüntetés, díszdoktori cím megszerzése, vagy akár születésnap alkalmából, mert a háttérben különös szándékok is meghúzódhatnak.

Vajon miért pont most kellett volna Hornnak a legmagasabb állami kitüntetés megkapnia? Miért kellett újra próbálkozni a kitüntetés megszerzésével? A politikus születésnapja és állami kitüntetésének dupla ünneplése kiknek kellett: Hornnak vagy/és Gyurcsánynak? Gyurcsány próbálkozásának oka egyértelmű, hiszen azt remélhette, meggyengült pozícióját javítani tudja az MSZP-n belüli főáramlással együttműködő kezdeményezéssel, hiszen lényegét tekintve a Horn-születésnap ünneplése egyben politikai demonstráció az MSZP-ben. Erre az alkalomra Gyurcsány megpróbált egy „állami kitüntetés-ajándékot” szerezni.

Mi lett volna ebből az előnye Hornnak? Vajon úgy gondolhatta, hogy az esély a sikerre nagyobb, mint a kockázat? Ha nem sikerül, akkor újra megszégyenül. Ezt nyilván nem akarhatta, épp ezért motivációját csak úgy tudom értelmezni, hogy úgy gondolja, neki már nincs vesztenivalója, de ha sikerül, akkor le tudná írni azt őt ért, múltjával kapcsolatos bizonyos vádak. Végül Gyurcsány próbálkozását nem koronázta siker, de az MSZP főáramának legalább demonstrálni tudta a jó szándékát. Hornnak pedig megint csak egy rossz élmény jutott és újra a felszínre került történelmi szerepének újraértékelése.

Az egyén szerepe a történelemben

Az '56-os események kapcsán egy-egy ember a szerepét nem lehet egyszerűen megítélni utólagos történelmi értékeléssel. A munkahelytől, az életkortől, az iskolázottságtól a párttal való kapcsolattól, a családi körülményektől függően az emberi sorsok különbözőek voltak, ezért hibás lenne egy olyan felszínes megítélés, mely a „népfelkelés oldalán állt embereket” egytől-egyig hősöknek, és az ellenkező oldalon állókat mind egy szálig bűnösnek tartja. A történelem nem ilyen egyszerű. Talán Horn Gyula is ezen állítás igazában bízva akarja kifejteni saját álláspontját. Ha így van, akkor ebben egyet tudok érteni vele, de azután elválik álláspontunk. Összességében az '56 népfelkelés és „forradalom” volt, holott én magam nem használom szívesen a „forradalom” szót, mert én nem vagyok magyar, ezért nem szeretném a saját álláspontomat befolyásolni hagyni a politikai váltásokkal változó hivatalos megítélések által.

Horn Gyula különböző interjúiból olyan következtetésre juthatunk, hogy az '56-os népfelkelését ő most is ellenforradalmi kísérletnek minősíti. Így tehát Horn álláspontja nem változott és megállapíthatjuk, hogy e tekintetben következetes '56-tól mostanáig. Természetesen Hornnak is joga van az egyéni gondolat- és vélemény szabadság jegyében ezt állítani, ezért senki nem is vádolhatja őt, csak éppen ezért nem lehet elvárni, hogy az új köztársaság értékrendjébe beleillene az ő állami kitüntetés. Ez a logika is egyértelmű.

Az én számomra nem annyira '56-os szereplése, mint inkább Német Miklóssal együtt betöltött rendszerváltáskori szerepe érdekesebb, mert ez sok tekintetben mutat rá a magyar rendszerváltás sajátosságaira. Az egyik legfőbb kérdés, hogy ha Horn nem változtatott korábbi gondolkodásán, akkor hogyan tudta a reformpolitikus szerepét oly nagy sikerrel eljátszani? Vagy csak egy történelmi véletlen kényszerítette, vagy adott neki esélyt? Azt hiszem, ebben a kérdésben húzódik meg a Horn körüli viták és különféle értékelések lényege.

1988-ben, amikor a Németh-kormány létrejött, még állampártként működött a MSZMP. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag csak a pártbürokratákból lehetett választani párt- és kormányzati vezetőket, valós hatalmi posztra nem lehetett párton kívüli embert kinevezni. A MSZMP-nek nem volt politikai alternatívája, de a Németh-kormány létrehozásakor a párt még nem tudta megváltoztatni az addigi hivatalos álláspontot az államformáról, meg az '56-os „ellenforradalomról” de már a Kádárt váltó Grósz Károly nem tudta követni az események fejlődését. Épp ezért egy fiatalabb generációs vezérkart kellett választani. Így került Horn és Németh a kormány élére. Persze nem azért, mert reformpolitikusok lettek volna, hanem mert fiatalnak számítottak a „jobb párteliten” belül. Ez időben még mindig kevés volt a reformpolitikus a MSZMP-ben. Ők egy ideje a pártonkívüli reformértelmiséggel együttműködve nyomását gyakoroltak az MSZMP konzervatív vezetőire. Ennek előzetes és hosszú folyamatában sem Horn, sem Németh nem játszott fontos szerepet, mert ők végül is csak a pártbürokraták voltak. Valójában 1988 őszén az MSZMP-hez közöli értelmiségiek között csak Bihari Mihály állította bátran az új folyóiratban, a Reform-ban, hogy a parlamentális pluralizmus elismerése a politikai reform vízváltója. Erről a MSZMP KB nem tudott dönteni 1988 őszén. '56 újraértékelésének folyamata is eléggé zavaros volt 1989 első három hónapjában. Bár akkor már Horn a párt reformszárnyához csatlakozott, '56 forradalommá minősítést nem tudta elfogadni.

A történelmi véletlen

Horn és Németh előrejutása a pártban és a kormányban egy véletlen eseménynek köszönhető. Természetesen erős egyéni politikai ambíciók is hajtották őket, de valójában egy szerencsés történelmi fordulatban jutottak fontos szerephez. A két politikus ennek köszönhetően kapott néha talán túlzó értékelést a rendszerváltozás folyamán. Ők csak játszották az adott szerepet és haladtak a kényszerpályán, amelyet már addigra reformpolitikusok, értelmiségiek és a kerekasztalon részt vett ellenzéki politikusok és értelmiségiek szabtak meg. Megítélésem szerint ha e két politikust Magyarországon a rendszerváltást előremozdító két legfontosabb politikusként

minősítenék, akkor az már bizony történelemhamisítás lenne.

Horn-nak igazi, sajátos politikai szerepe akkor kezdődött, amikor a vereséget szenvedett az MSZP. E tekintetben több MSZP politikus mondhat igazán köszönetet Horn Gyulának a párt újjászületéséért, de ez az MSZP belügye, és nem következik belőle, hogy a volt pártelnöknek állami kitüntetést kellene kapnia. Horn és az MSZP bizonyos vezetőiben továbbra is ott él az állampárttól örökölt gondolkodásmód, miközben egy demokratikus berendezkedésű országban világos kell hogy legyen: nem szabad a pártbeli érdekeket összekeverni az állam érdekében szerzett érdemekkel. Amikor Horn és az MSZP bírálja Bihari Mihályt, egyben rámutat tipikusan állampárti múltjára, mintha ugyan Horn egy kis Kádár lenne.

Minden párt korrupcióba keveredik, ha hosszabb ideig van a hatalomban. Nemcsak a kommunista párt, hanem minden hatalomban lévő párt állampárttá szeretné magát változtatni. Örökkön örökké.